

הרב יהודה זולדן, שבות יהודה וישראל, ירושלים תשס"ז, עמ' 302-312

יח

מלחמה בטרור – הכרתת הרשע מהארץ

מבוא

א. הטרור מפריע לעולם מבחינה רוחנית וחומרית

ב. התנהגות מוסרית בעת מלחמה

ג. פגיעה באזרחים

ד. "ומלחמות גדלות עשית"

מבוא

כיצד יש להילחם בטרור? מה המשמעות הרוחנית של מלחמה בטרור? האם סיקול ממוקד היא דרך נכונה? האם ניתן לבצע סיקול ממוקד גם במחיר פגיעה באזרחים שאינם שייכים ישירות למעגל הטרור?

א. הטרור מפריע לעולם מבחינה רוחנית וחומרית

שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים. לסיחון מלך האמורי, ולעוג מלך הבשן, ולכל ממלכות כנען (תהילים קלה, י-יא).

הצירוף "גוים רבים" הנזכר בפסוק, רומז לשבעת העמים שישבו בארץ ישראל (מצודת דוד שם). פרשנות זו כנראה מבוססת על האמור בפסוק: "החתי והגרגשי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבوسی שבעה גוים רבים ועצומים ממך" (דברים ז, א). הצירוף "מלכים עצומים" הנזכר בפסוק, מכוון למלכים הנזכרים בשמותיהם בפסוק שאחריו – סיחון, עוג, ושלושים ואחד מלכי כנען; "ומלכים עצומים" רומז לפסוק המובא מספר דברים: "גוים רבים ועצומים".

מדוע ביחס לגויים נאמר "הכה", ואילו ביחס למלכים נאמר "הרג"? מדוע דרך הלחימה בעמים שונה מהלחימה במנהיגיהם? מדוע בכלל להכות או להרוג, ולא לנסות ליישב את הסכסוך בדרכים אחרות ולהימנע ממלחמה?

עם ישראל איננו צמא למלחמות. אין אנו מרגישים צורך להוכיח את כוחנו בנצחונות בשדה הקרב. ייעודנו הוא לתקן עולם במלכות שדי, לרומם את הברואים,

לקדם את העולם מבחינה רוחנית וערכית ולהציב בפני אומות העולם נורמות של מידות טובות, יושר והגינות. התחברות של עמים או של קבוצות אחרות, שכל מטרתם וייעודם הם רשע ואכזריות כלפי עם ישראל, ובמיוחד בארץ ישראל, מביאה את העולם כולו לסגת אחור. גם המתקנות שבאומות העולם, אילו שעוסקות בפיתוח ובשכלול חיובי של הצדדים החומריים שבו (טכנולוגיה, תעשייה, מדע וכד') – "חכמה בגוים תאמין" – סובלות בשנים האחרונות מהטרור בממדים גדולים, מאותם אנשים המונעים מכוח תפיסה דתית כביכול, המעניקה להם ב"גן העדן" שלהם הנאות בהמיות וחומריות ברמה הרדודה והנמוכה ביותר. העולם הרחב משקיע כיום משאבים אדירים בלוחמה בטרור, על חשבון ניצול הכוחות הללו לעשייה ויצירה חיובית.

הווייתם ועניינם של העוסקים בטרור, הם הרס חורבן ואבדן, וזאת כדי שהם עצמם יזכו בחיי תענוגות. אין הם עוסקים בפיתוח ובשכלול יצירות טכניות או אחרות לתועלת האנושות בכללה או אפילו בעבור החברה המצומצמת שלהם. כבר הרמב"ם (הל' תשובה ת, ו) עמד על האווילות והטיפשות הגדולה שיש בתפיסה זו, כשדיבר על ייעודו של העולם הבא בתורה ובחז"ל:

שמה תקל בעיניך טובה זו [=עולם הבא], ותדמה שאין שכר המצות והיות האדם שלם בדרכי האמת, אלא להיותו אוכל ושותה מאכלות טובות ובוועל צורות נאות ולובש בגדי שש ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו, כמו שמדמין אלו הערביים הטפשים האוילים השטופים בזמה. אבל החכמים ובעלי דעה ידעו שכל הדברים האלו דברי הבאי והבל הם, ואין בהם תועלת, ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה, וכל הדברים האלו צרכי הגוף הם ואין הנפש מתאוה להם ומחמדתן אלא מפני צורך הגוף, כדי שימצא חפצו ויעמוד על בוריו. ובזמן שאין שם גוף נמצאו כל הדברים האלו בטלים.

קודם לכן (שם ח, ב) הסביר הרמב"ם, שאדרבה, בניגוד לתפיסה וההבנה השטחית הזו, השכר העתידי של האדם מישראל הוא רוחני ביסודו וללא כל צורך גשמי:

העולם הבא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות, אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני אדם צריכין להן בעולם הזה, ולא יארע

דבר בו מן הדברים שמארעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושינה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן. כך אמרו חכמים הראשונים: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה (ברכות יז ע"א) – הרי נתברר לך שאין שם גוף לפי שאין שם אכילה ושתיה, וזה שאמרו צדיקים יושבין דרך חידה אמרו, כלומר הצדיקים מצויין שם בלא עמל ובלא יגיעה, וכן זה שאמרו עטרותיהן בראשיהן כלומר דעת שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא מצויה עמהן והיא העטרה שלהן.

האוולות של הטרוריסטים המוסלמים מגיעה לשיאים חדשים בכל פעם שמחבל מוכן להתאבד לשם השגת אותן הנאות חומריות, ולהרוג ולפגוע בדרכו בכמה שיותר יהודים. הבנה כל כך רדודה של החיים וייעודם, אינה משאירה שום אופציה אחרת, מלבד סילוק הרוע והרשע הזה מן העולם. כך הסביר הראי"ה קוק, עולת ראייה, ב, עמ' פב-פג, את הפסוק: "שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים":

כשהרוח החשוך הפורה ראש של הזדון הטומאה והרשעות מתכנס אל תוך הלב של המונים גדולים, הרי הוא מחולל נוראות להפסיק את החדירה של אור הקדושה האלוקית והאצילות של טהר הנשמה האנושית, שהיא מביאה את האושר הנצחי, שהוא יסוד תיקון בעולם באמת. וכל זמן שמספר של אנשים אחוזי רוח הענעלים הם מאוגדים ביחד בתור גוי בעל תרבות מיוחדת שהיא בנויה על אותו היסוד של הזוהמא הרשעית, הרי הם נעשים קיר ברזל להפסיק את האורה העליונה ולהחזיק על ידי זה את העולם במחשכים.

טומאה ורשעות מהוות מחיצה בין העולם לבין אותו שפע אלוקי היורד ממרום ומעניק לו תוכן חיובי ורוחני. ההתאגדות של אומה או של קבוצה על בסיס של רוע ורשע, מונעת מהעולם להתקדם ומלהתפתח הן מבחינה פיזית-חומרית והן מבחינה רוחנית. כשאינן בְּרָה, וכשיש צורך לבער ולכלות את הרשעה מהארץ, או אז אנו נאלצים להשתמש באמצעים כוחניים, ולצאת ולהילחם. כך ממשיך שם הראי"ה קוק:

ובשביל כך יד ה' יוצר האורים היא נטויה להכות את הגוים הרבים. אע"פ שאין אלה ההמונים כולם כלים ונאבדים, ורבים מהם ממשיכים את חייהם גם אחרי שהוכו הגויים בתור כח מאוגד, אבל כבר נחלשה

ע"י הכאה זו אותה החציצה העבה של הרוח המלא רשע, בהיותו נשען על אגד חזק של גוים רבים. אמנם המלכים, אלה האישים היחידים כבירי כח הרשע עמודי הטומאה ואוצרי המחשכים מפיצי הזדון ומחזיקי העול, הם באישיותם הפרטית הגאיונה, יכולים הם להשיב את גלגל העולם אחרונית ולהחשיך את הזוהר... להם אין תקנה אלא הריגה, מחית השם, ואיבוד מן העולם.

עמים שלמים או קבוצות גדולות המונעים וחיים מתוך רשע ואכזריות לא ניתן לחסל ולשרש. אך צריך להילחם ולהכות במ, ובכך להקהות ולהחליש את כוחם. אמנם, יישארו עוד בודדים שינסו להמשיך בדרך זו, אך הם יהיו חלשים יותר והשפעתם וכוחם יפחתו. אולם המנהיגים המובילים את התפיסה הזאת, אלו שמשלהבים ומסיתים את ההמון לנהוג באותם חיי רשעות ואכזריות, ומבטיחים להם שכר על פעולותיהם השליליות וההרסניות לעולם, להם אין תקנה אלא להרגם באופן ממוקד, גם אם הם עומדים בראש פירמידה דתית או שלטונית. העולם כולו יצא נשכר מכך שאותם רשעים לא יפריעו לקידומו ולשכלולו של העולם הן מבחינה פיזית הן מבחינה רוחנית.

יש מי שרואה בחיסול ראשי הטרור אכזריות נגדית, ירידה לאותן נורמות התנהגות שלהם. אך אין זה כך. המטרה היא לא הרג לשם הרג, או לשם כוחנות והשגת מטרות חומריות, אלא לשם תיקון העולם, לשם המשך החיים הנורמליים של החברה האנושית המתקנת והבריאה. זה יהיה אכזרי יותר, אם לא נטפל ונסלק את הטרור.

כך הסביר הראי"ה קוק (מאמרי הראיה, עמ' 508) את הסיבה בגללה התנהגנו לעתים באכזריות כלפי אויבי ישראל או אויבי האנושות כולה:

למה התייחסנו אליהן באכזריות? לא נוכל לצייר כמה חשוך ושפל היה העולם מבלעדי האכזריות שלנו, כמו שלא נוכל לצייר כמה רע ונתעב היה לולא ההארה הטהורה של אור ה' ודרכיו אשר הארנו עליו במהלכנו ההיסטורי.

כשם שלא ניתן לראות כיצד העולם היה קיים לולי עם ישראל והשפעת התורה על האנושות, כך לא ניתן לתפוס מה היה קורה לו עם ישראל לא היה נוהג במידת האכזריות לעתים, כשהיה הדבר נצרך, כלפי אותן אומות שהפריעו לקידומו הרוחני והתפתחותו הפיזית של העולם. דבריו של הרב קוק מוסבים על המסופר בתנ"ך ובהיסטוריה הרחוקה יותר, אך הדברים נכונים ומתאימים גם להיום. אם אותם

מנהיגי טרור יוכלו להמשיך בפעילותם, אזי יהיה רק יותר גרוע. ולכן אין בררה אלא: "והרג מלכים עצומים".

ב. התנהגות מוסרית בעת מלחמה

מלחמה בכלל, ומלחמה נגד טרור בפרט, יכולה לגרום ללוחמים נזקים רוחניים ומוסריים. מלחמה במהותה היא הרס וחורבן, הרג ושכול, היא חשיפה לרובד היותר נמוך שבנפשו של האדם, ואנו מצויים שמחננו יהיה קדוש. כך הסביר זאת הרמב"ם במורה הנבוכים ג, מא (מהדורת הרב יוסף קאפח):

שיהיה בלב כל אדם שהמחנה כמקדש ה', ושאינו כמחנות הגוים
להפסד ולעבירות והזיק זולתם וקחת ממונם לא לדבר אחר, אבל
כוונתנו אנחנו הישיר בני אדם לעבודת השם וסדר ענייניהם.

התביעה "והיה מחניך קדוש" (דברים כג, טו), היא ביטוי לכך שמחנה ישראל, צבא ישראל, שואף לקודש. המלחמה נגד הרשעות והאכזריות, נועדה בסיכומו של התהליך הכולל, להביא לידי כך שבני אומות העולם יכירו ויידעו כי לה' המלוכה, ויקבלו עול מלכותו עליהם.

התורה גם מזהירה אותנו להישמר במהלכה של המלחמה שלא להידרדר מבחינה רוחנית וערכית, ולשמור על צלם אלוקים שבנו, למרות הקושי שבדבר. "כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע" (דברים כג, י). לצבא ישראל אסור לנהוג על פי אותן נורמות הנהוגות בצבאות אומות העולם, מאחר שהמטרה היא להסיר ולנקות את העולם מהרשעים המפריעים למהלכו התקין והערכי, ולא כוחנות לשמה. אם אין נוהגים כך, הדבר מביא לידי סילוק שכינה. כך כותב הרמב"ן (השגות הרמב"ן לספר המצוות, שכחת הלאוין יא):

המצוה האחת עשרה שנמנענו בצאתנו מחנה על האויבים מכל דבר רע, כגון שפיכות דמים וזולתו מן העבירות הגורמות סילוק השכינה מן המחנה, והוא אמרו יתעלה: "כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע" (דברים כג, י)... וענין המצוה הזאת שנמנענו במחנה מן העבירות האלה הגורמות סילוק השכינה, והזהירנו ית' בלאו הזה שלא יגרום סילוק שכינתו מעלינו במחנה, שיהיה העובר בהן מפיל ישראל בחרב ומחלל את השם ומייקר עבודה זרה שלהם בעיני האויבים.

הקוד האתי של חיילי ישראל הוא קוד של קידוש השם. התנהגות ערכית ומוסרית ברמה הגבוהה ביותר. לעשות את כל מה שצריך למיגור אויבי ישראל, אך

רק את מה שצריך. רק את מה שצריך אפילו ביחס לצומח ולדומם. מה שנצרך לשם השגת יעדי המלחמה מותר להרוס ולהכרית, אך מה שלא נצרך באופן ישיר וממשי, אסור לפגוע בו.

כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה לנדח עליו גרזן כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור. רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת ובנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה (דברים כ, יט-כ).

ומסביר הרמב"ן (השגות הרמב"ן לספר המצוות, שכחת העשין ו):

מצוה שישית שנצטוינו כשנצור על עיר לאכול מן האילנות שבגבולה כל ימי המצור. ואם נכרות אותם לבטלה דרך השחתה, נעבור על עשה מוסף על הלאו המפורש בו, והוא אמרו יתעלה: "כי ממנו תאכל ואתו לא תכרות" (דברים כ, יט).

האיסור הוא לכרות "לבטלה דרך השחתה" – סתם, ללא מטרה אמיתית ומוגדרת, רק כדי להציק לאויבים – את זאת אוסרת התורה בלאו ועשה. בפירושו לדברים כג, י עמד הרמב"ן על כך שהתורה מזהירה באופן מיוחד שלא להשחית סתם דווקא בשעת מלחמה, על אף שאיסור כל תשחית הוא לא רק במלחמה:

כי הכתוב יזהיר בעת אשר החטא מצוי בו. והידוע במנהגי המחנות היוצאות למלחמה, כי יאכלו כל תועבה, יגזלו ויחמסו ולא יתבוששו אפילו בניאוף וכל נבלה, הישר בבני אדם בטבעו יתלבש אכזריות וחמה כצאת מחנה על אויב. ועל כן הזהיר בו הכתוב, ונשמרת מכל דבר רע.

מלחמה היא פרק זמן בו אפילו אנשים שבחיי היום יום מתנהגים בצורה הגונה ונאותה, עלולים להיסחף באווירת המלחמה ולרדת ברמתם הרוחנית. לכן באה אזהרה מיוחדת: "ונשמרת מכל דבר רע".

מעבר לקלוקל המוסרי והערכי שנגרם, אם ח"ו חיילי ישראל אינם נוהגים בקוד מוסרי של קידוש שם שמים, ולסילוק השכינה מהמחנה, יש מטרה נוספת בכך שהתורה מצוה שלא להשחית סתם, אלא רק את מה שנצרך למלחמה. כך ממשיך הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שם:

ודע כי זו המצוה בעשה ולא תעשה שלה כשנצור על עיר להלחם עליה לתפשה שנצטונו לחמול עליה כאשר נחמול על שלנו אולי נכבוש אותה.

גם במלחמה צריך לחשוב קדימה לטווח ארוך, ולא לחשוב רק על העכשווי. יש בנוסף גם שיקול לאומי. הערים הנכבשות יהיו תחת ריבונותנו, הן חלק מערי ארץ ישראל, ולכן אין תועלת בעצם החרבתם. הריסון והאיפוק שלא להשחית סתם, הוא לשם בניין האישיות החזקה הערכית והמוסרית של הלוחם היהודי וצבא ישראל בכללותו, ולשם המשך בניין הארץ ביום שאחרי המלחמה. זאת לא חשיבה תועלתנית, אלא ראיית המלחמה כמהלך בונה בסיכומו של התהליך על אף שבשלב מסוימים אין בררה אלא להרוס ולכרות.¹ פעילות צבאית נגד אויבי ישראל דורשת חשיבה מעמיקה, על מטרותיה המדויקות של המלחמה או הסיכול הממוקד. החשיבה הזאת צריכה ללוות משלב התכנון ועד אחרי שלב הביצוע. לשם השגת היעד יש לעשות את כל מה שצריך, אך רק את מה שצריך.

ג. פגיעה באזרחים

הרמב"ן הדגיש בדבריו דוגמה אחת בתחום בו יש להיזהר במיוחד – "כגון שפיכות דמים וזולתו מן העבירות הגורמות סילוק השכינה מן המחנה". במדרש ההלכה על הפסוק נזכרים גם עבודה זרה וגילוי עריות, והרמב"ן אף מביאם שם בהמשך דבריו, אך הרמב"ן בכל זאת מדגיש במיוחד שפיכות דמים. לכאורה המלחמה במהותה היא עיסוק בשפיכות דמים, אם כן מדוע התורה מזהירה על כך? אלא שהאזהרה היא לפגוע ולשפוך רק את דמו של מי שצריך להרוג כדי לטהר את העולם מרשעותו, ולא לפגוע במי שלא צריך.

יעקב אבינו עמד מול עשו, מחנה מול מחנה. "ויירא יעקב מאד ויצר לו" (בראשית לב, ח). ממה פחד יעקב? מפרש רש"י שם: "ויירא ויצר – ויירא שמא יהרג, ויצר לו – אם יהרוג הוא את אחרים". השפתי חכמים שם (ודברים דומים כותב המהר"ל בגור אריה שם) מסביר את חששו של יעקב:

1. התייחסות לדעות שונות בראשונים בגדרי הציווי "לא תשחית את עצה" מתוך השוואתו לצו הנביא אלישע "וכל עץ טוב תפילו" (מלכים ב ג, יט), ראה אצל: הרב אלחנן סמט, פרקי אלישע, עמ' 84-80, 110.

יש לומר דיעקב לא היה ירא שמא יהרוג את עשו, דקיי"ל הבא להרגך השכם להרגו. אלא שיעקב היה מתיירא שמא יהרוג הוא אנשים של עשו שהם לא באו להרוג את יעקב. ואע"פ שאנשיו של עשו היו רודפין אחר אנשיו של יעקב, וכל אדם ניתן להציל את הנרדף בנפשו של רודף, מ"מ אם יכול להציל באחד מאיבריו והרגו נהרג עליו, ויעקב היה ירא שמא יהרוג אותן מכח בלבול המלחמה, אעפ"י שהיה יכול להציל באחד מאיבריהם.

לא ברור ליעקב אבינו שהאנשים ההולכים עם עשו אכן מודעים לסיטואציה שהם נכנסים אליה. היותם מסייעים לעשו, מכניס אותם בעל כורחם למצב מלחמה, למרות שהם אולי לא מעוניינים בה, ולכן חשש יעקב. אך האם בשל כך נמנע יעקב מלצאת להילחם? התשובה היא: לא. הוא התכוון לתפילה לדורון ולמלחמה, ויצא למאבק. לחששות ולמיצרים הללו יש תפקיד של בלמים ואיזונים. הם מלמדים על איפוק וריסון, ומכוונים את הלוחם להתמקד באויב המוגדר והבטוח. היא מביאה לכך "שהאצבע לא תהיה קלה על ההדק", וכשממש ממש אין בררה, אזי יש לפעול, אלא שאז מותר לפגוע גם מי שלא מעורב ישירות במלחמה. הלא-מעורבים הללו יכולים להיות אנשים המסייעים בעקיפין כדוגמת אנשיו של עשו. אבל רק כשאין ברירה, לאחר שקלול כל השיקולים ובדיקת כל האופציות האחרות, יש לבצע את הפגיעה הישירה באותם מסייעים.

עם עשו הלכו ארבע מאות איש, שהספק הוא אם הם מודעים לקראת מה הם הולכים או לא, אך קשה יותר היא שאלת הפגיעה במי שאיננו עוסק כלל בלחימה – נשים זקנים וטף, הנמצאים בסמיכות לעוסקים בטרור. לעתים ההימצאות בסביבה זו היא ברצונם, אך לעתים היא שלא ברצונם ובעל כורחם. אם ניתן להרחיקם, אזי כך ראוי לעשות. כך אומר שאול לבני הקיני: "ויאמר שאול אל הקיני לכו סרו רדו מתוך עמלקי פן אספך עמו" (שמואל א טו, ו). אמנם הקינים הללו הם צאצאי יתרו חותן משה (מפרשים שם), אך העיקרון הוא כללי: מי שלא מעורב ישירות, יש להשתדל לחלץ אותו ממעגל הלחימה.

גם במלחמות מדינת ישראל, הדבר איננו חדש. במלחמות בלבנון למשל, מחבלים התערו בתוך אוכלוסיה אזרחית, כדי להקשות על חיילי צה"ל בשאלה מוסרית כבדה – פגיעה בנשים וילדים. בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל פשט צה"ל על כפר עוין ממנו יצאו מחבלים, והחריב את כולו. בין הנהרגים היו גם נשים וילדים. היה רעש גדול בעולם, והרב שאול ישראלי כתב מאמר על מנת להסביר את הצדק ההלכתי והמוסרי בשאלה מסובכת ומורכבת זו. לאחר דיון ארוך ומעמיק סיים וכתב:

היוצא מכל זה, שיש מקום לפעולות תגמול ונקם נגד צוררי ישראל, ופעולה כזו היא בגדר מלחמת מצוה. וכל אסון ופגע שקורה לפורעים ובני בריתם ולילדיהם, הם הם שערבים לזה, והם עוונם ישאו, ואין שום חובה להמנע מפעולות תגמול מחמת חשש שיפגעו מזה חפים מפשע, כי לא אנו הגורמים, כי אם הם עצמם ואנחנו נקיים. אכן לפגוע לכתחילה בילדים, כזה לא נמצינו אלא בחטא עבודה זרה, על כן מן הראוי לשמור עצמם מלנגוע בהם. וה' הטוב יראה בעני עמו וצור את צורריו ושרשם מארץ החיים. ובנו יקוים מקרא שנאמר: "כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה'" (ישעיהו נד, יז).²

האחריות מוטלת על המחבלים, לא עלינו. כאמור אם ניתן, יש להשתדל לצמצם את הפגיעה במי שאינו מעורב ישירות בפעילות חבלנית, אך אין להימנע לגמרי מנקיטת צעד נדרש למיגור הטרור ועקירתו. יש למצוא את העיתוי הטוב ביותר, ולפגוע באותם מנהיגי הרשע והטרור.

ד. "ומלחמות גדלות עשית"

על אף שכך יש לפעול, לפגיעה במי שאינו מעורב ישירות במלחמה יש מחיר רוחני. דוד המלך נלחם באויבי ישראל והצליח להגיע למצב בו "ה' הניח לו מסביב מכל איביו" (שמואל ב ז, א). הוא רוצה לבנות את בית המקדש, וה' אינו מאפשר לו. הסיבה היא: "ויהי עלי דבר ה' לאמר דם לרב שפכת ומלחמות גדלות עשית לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני" (דברי הימים א כב, ח). ה' לא אמר לו כן במפורש, וייתכן שאמר לו זאת על ידי נביא (אם כי זה לא נאמר במפורש בפסוק), או שה' לא אמר לדוד את הסיבה, ודוד עצמו חושב שזו הסיבה (רד"ק שם). לאילו דמים הכונה? הרד"ק שם מעלה שלוש אפשרויות:

- [א] דם נקיים היה בדמים אשר שפך כמו דם אוריה, וזה לפני.
 [ב] גם בדמי הכהנים היה הוא הסבה כמו שאמר: "סבותי בכל נפש בית אביך" (שמואל א כב, כב).

2. הרב שאול ישראלי, "פעולות צבאיות להגנת המדינה", עמוד הימיני, סי' טז (עמ' רה). ראה במאמרו המקיף של הרב נריה גוטל, "לחימה בשטח רווי אוכלוסיה אזרחית", מלחמה בטרור, עמ' 43-106.

[ג] גם בדמי הגוים אשר שפך אותם שלא היו בני מלחמתו אפשר שהיו בהם אנשים טובים וחסידים. אעפ"י כן לא נענש עליהם, כי כוונתו לכלות הרשעים שלא יפרצו בישראל ולהציל עצמו כשהיה בארץ פלשתים לא יחיה איש ואשה, אבל כיון שנזדמן לו שפיכות דמים לרוב מנעו מלבנות בית המקדש שהוא לשלום ולכפרת עוון ולעטרת תפילה, כמו שמנעו להניף ברזל במזבח ובבית המקדש לפי שהברזל עושים ממנו כלי הריגה לא יעשו ממנו כלי שלום ברוב.

אפשרות ראשונה – דמו של אוריה החתי, על אף שהמניעה מלבנות את המקדש נאמרה לדוד עוד לפני המעשה עם אוריה החתי.
אפשרות שנייה – דוד ברח לנב עיר הכהנים, ובואו לשם גרם בעקיפין להסתבכות כהני נב עם שאול, והדבר הביא להריגת הכהנים. לדוד יש אחריות עקיפה לדבר, מאחר שהיה לו לחשוב על כך מראש.³
אפשרות השלישית – היא זו הנוגעת לפגיעה לאזרחים חפים מפשע. דוד לא נענש על הריגתם, כי זה מה שהיה מוטל עליו לעשות על מנת לכלות את הרשעות בעולם, אבל מאידך היותו לוחם אינו מאפשר לו לבנות את בית המקדש.
הרמב"ם (שמונה פרקים, פרק ז) סובר שמדוד נמנע מלבנות את בית המקדש, לא מחמת שבמלחמותיו הוא פגע באזרחים תמימים, אלא מפאת עצם מלחמתו באויבים:

וכן דוד, עליו השלום – נביא, אמר: "לי דיבר צור ישראל" (שמואל ב כג, ג), ומצאנוהו בעל אכזריות. ואף על פי שהשתמש בה בגוים ובהריגת הכופרים, והיה רחמן לישראל, אבל באר בדברי הימים שה' לא מצאו ראוי לבנין בית המקדש לרוב מה שהרג, ואמר לו: "לא תבנה בית לשמי, כי דמים רבים שפכת".

אין זה עונש ח"ו, שהרי דוד עשה את המוטל עליו. אך מי שעוסק במלחמות אינו יכול לבנות את המקדש. המקדש הוא המקום המקודש ביותר לעם ישראל, ונדרשת טהרה ונקיות גבוהה ומיוחדת, על מנת לזכות לבנותו. ברזל וחרב הם ניגוד גמור למה שמבטא המקדש – שלום, טהרה וכפרה. מי שמרבה להשתמש בחרב וברזל אל לו לבנות את מקום הקודש והכפרה של האומה.

3. ראה במאמר: "מנהיג שהחריב עיר ומשכן".

לכל מנהיג יש תפקיד בסולם השלבים בו נבנית האומה. תפקידו של דוד היה להסיר את האויבים ולפגוע באותם המפריעים לגילוי שם שמים וקדושה בעולם, ותפקידו של שלמה בנו, שלא עסק במלחמות כלל, היה לעלות לקומה הבאה, ולבנות את בית המקדש. על דוד נאמר ש"ה' הניח לו מסביב מכל איביר" (שמואל ב ז, א), ואילו אצל שלמה בנו המציאות הייתה שלמה יותר מבחינה רוחנית: "ושלום היה לו מכל עבריו מסביב" (מלכים א ה, ד). לא רק מנוחה מהאויבים סביב, אלא אף שלום מסביב. שלמה אף הרחיק לחלוטין את השימוש בחרב וברזל בבניית המקדש, הרבה מעבר לנדרש: "והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה, ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו" (מלכים א ו, ז).

כל לוחם שלאחר שיקול דעת מעמיק ורחב פוגע במהלך פעילותו באויבים ובבני בריתם, כולל אזרחים וכאלה שאינם מעורבים ישירות במלחמה, עושה את הצריך לעשות. כשכוונתו לשם שמים, לביעור הרשע מהעולם, עליו נאמרו דברי הרמב"ם בהל' מלכים ז, טו, המבוססים על דברי אביגיל לדוד:

וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר: "כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך" וגו' "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך" (שמואל א כה, כח-כט).

המלחמות הללו, שבגינן נמנע מדוד לבנות את בית המקדש, אלו הן מלחמות ה'. הביטוי 'מלחמת ה' ' מופיע במקרא מספר פעמים (שמות יז, טז; במדבר כא, יד; במדבר לב, כט, ועוד), ומשמעותו היא שהמלחמה היא על ייחוד שם השם בעולם. המלחמה היא עניין כללי ציבורי, לא צורך פרטי אישי. גם אם ח"ו נפגע מי שאין צורך שייפגע, אין זה נובע מרצון אישי לפגוע בו אלא כחלק מהמערך הכולל של המלחמה לתיקון העולם והרחקת כוחות הרשע ממנו לקראת ימים גדולים ושלמים, בהם "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". על פי הרמב"ם (הל' מלכים יא, ד) מלחמות ה' הן גם חלק מייעודיו של מלך המשיח שבאמצעותם ניתן לבחון אם הוא אכן המשיח, יחד עם בניין המקדש:

ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח

ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי, ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר: "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד" (צפניה ג, ט).